

Goetghebuer en co: kunst- en antiekverzamelaars in Gent in de negentiende eeuw

*De Duitse schrijfster Johanna Schopenhauer noemde België in haar reisverhaal **Ausflug an den Niederrhein und nach Belgien im Jahr 1828 (1831) 'een land van verzamelaars'. Belgische steden zoals Brussel, Antwerpen en Gent telden in de lange negentiende eeuw inderdaad een groot aantal collectioneers van kunst en antiek. Gent was vooral in de eerste helft van de eeuw een belangrijk centrum van privéverzamelingen.***

De historicus Johann Wilhelm Loebell verwees in zijn *Reisebriefe aus Belgien* uit 1837 naar niet minder dan 47 verzamelingen van schilderijen, dertien van prenten en tien van oudheden. Daarnaast noemde hij meerdere privébibliotheken en penningenkabinetten. Privéverzamelaars waren belangrijke actoren in het culturele leven van hun stad: ze namen actief deel aan het maatschappelijke leven, stelden hun kabinetten open voor kunstenaars, schrijvers en onderzoekers, en publiceerden zelf vaak over hun bijeengebrachte schatten.

Voor een onderzoek naar de verzamelactiviteit, smaakvorming en publieke rol van negentiende-eeuwse Gentse collectioneers vindt men niet alleen in gepubliceerde bronnen, zoals catalogi, tijdschriften, wegwijzers of almanakken en reisliteratuur, interessante informatie. Ook de collecties van Archief Gent en de Universiteitsbibliotheek bevatten heel wat relevante documenten.

KABINETTEN VAN PRIVÉVERZAMELAARS

De galerijen van baron Jean Schamp d'Aveschoot (1765-1839) in de Veldstraat en van academiedirecteur Thadée Van Saceghem (1767-1852) aan de Poel behoorden tot de belangrijkste schilderijencol-

lecties in Gent in het begin van de negentiende eeuw. Ze bevatten voornamelijk kunstwerken van Vlaamse en Hollandse oude meesters, zoals Rubens, Van Dyck, Rembrandt en Van Ostade. Beide collecties waren sinds meerdere generaties in familiebezit en genoten internationale faam en bekendheid. Hun veilingen in 1840 en 1851 werden dan ook in het hele land als een groot verlies van nationale kunstschaten beschouwd.

De volgende generatie van Gentse verzamelaars, waaronder advocaat Jean d'Huyvetter (1770-1833), de architecten Pierre-Jacques Goetghebuer (1788-1866) en Louis Minard (1801-1875), en de handelaar en oudheidkundige Benoni Verhelst (1803-1861), koesterden een grote belangstelling voor eigentijdse kunst alsook voor historische objecten en

Het kabinet met oudheden van de Gentse verzamelaar Benoni Verhelst, ingekleurde gravure in zijn bezoekersregister, 1845-1857 (Universiteitsbibliotheek Gent, BIB.G.004384).

antiek. De gelijktijdige interesse in de aanmoediging van eigentijdse kunstenaars en in het verzamelen van objecten uit het verleden moet vooral gezien worden in de context van de belangrijke politieke, maatschappelijke en artistieke veranderingen aan het begin van de negentiende eeuw – een periode met een groeiende nood aan de creatie van een lokale en/of nationale identiteit.

De architect en verzamelaar Pierre-Jacques Goetghebuer is in dit opzicht een bijzonder interessante casus. In 1808 richtte Goetghebuer samen met zijn vrienden Louis Roelandt, Lieven De Bast en anderen de *Société des Beaux-Arts et de Littérature* op. Zij wilden de lokale kunstscène bevorderen in tijden van artistieke centralisatie door het Franse bewind. De *Société* bevatte naast de klassen voor schilderkunst, beeldhouwkunst en architectuur ook een afdeling voor geschiedenis en oudheidkunde. Tot hun leden behoorden ook historici, archivariissen en verzamelaars, zoals Van Saceghem, d'Huyvetter en Minard.

Het nauwe verband tussen antiquiteiten en eigentijdse kunst kan worden verklaard door het belang dat in de periode van de romantiek aan het idee van artistieke continuïteit werd gehecht: de eigentijdse kunstproductie moest vooral de lokale en nationale tradities voortzetten. In een periode waarin de publieke musea nog in de kinderschoenen stonden, waren lokale kunst- en antiekverzamelingen de

Portret van Pierre-Jacques Goetghebuer, olieverfschilderij, Joseph Paelinck (Privécollectie familie Goetghebuer)

ideale plekken om kennis te maken met de eigen identiteit en om objecten uit het lokale en nationale verleden te bestuderen. Johanna Schopenhauer schreef bijvoorbeeld dat de verzameling d'Huyvetter als ideale inspiratiebron kon dienen voor schilders, theaterdecorateurs en auteurs van historische romans. Dat de privéverzamelingen ook daadwerkelijk door kunstenaars, historici en andere geïnteresseerden werden bezocht wordt duidelijk als men het bezoekersalbum van Benoni Verhelst doorbladdert (*Registre des visiteurs des Cabinets Benoni Verhelst, à Gand, 1845-1857*, Universiteitsbibliotheek).

DE COLLECTIE GOETGHEBUER

Ook Goetghebuer was goed bevriend met talrijke kunstenaars en verzamelde hun werken. Hij bezat onder andere een album met prenten van de landschaps- en dierenschilder Eugène Verboeckhoven (1799-1881) (*Gravures et lithographies par E. J. Verboeckhoven, recueillies par son ami P. J. Goetghebuer*, Universiteitsbibliotheek). Vandaag is Goetghebuer echter vooral gekend voor zijn uitgebreide verzameling van prenten, tekeningen, manuscripten, plannen, boeken en andere documenten van en over Gent. Goetghebuer begon in de jaren 1820 met het aanleggen van deze verzameling, een periode waarin Gent haar eigen profiel als stad van kunsten en wetenschappen actief bevorderde. De oprichting van de Gentse universiteit in 1817 en de stichting van het tijdschrift *Messenger des Sciences et des Arts* in 1823 (uitgegeven door de *Société des Beaux-Arts* en de *Société d'Agriculture*) speelden hierbij een belangrijke rol. Ook de vele lokale privéverzamelingen speelden in op dit lokale zelfbeeld en vertoonden een bijzondere wetenschappelijke benadering. Goetghebuer verzamelde systematisch alles wat betrekking had op de geschiedenis en iconografie van Gent, en D'Huyvetter, Verhelst en Minard publiceerden zelf artikelen en catalogi over hun verzamelingen.

Gewaardeerd voor zijn lokaal-historisch belang kocht de Stad Gent de verzameling Goetghebuer in 1867 aan voor het Stadsarchief. Uit plaatsgebrek werd de verzameling eerst ondergebracht in de Stads- en Universiteitsbibliotheek aan de Ottogracht. Hier werd de 'Atlas Goetghebuer', zoals de collectie werd genoemd, verder uitgebreid. Pas na de verhuizing van het Stadsarchief in 1932 van het Stadhuis naar de Berg van Barmhartigheid, werd drie jaar later ook de Atlas Goetghebuer overgebracht naar de nieuwe stek van het Stadsarchief. Sommige stukken bleven echter aan de Ottogracht achter en kwamen uiteindelijk bij de opsplitsing

De neogotische inkomhal van de woning van architect Louis Minard, lithografie Manche & Ghémar, 1844 (SAG_IC_AG_L_30_16)

van de Stads- en de Universiteitsbibliotheek in 1945 in de Boekentoren terecht. De verzameling, die onder andere historische stadsgezichten en plannen bevat, is vandaag nog steeds een rijke bron voor kunst- en architectuurhistorici. Maar de Atlas bevat ook portretten van beroemde Gentnaars (waaronder ook veel verzamelaars) en beelden van monumenten en interieurs, zoals bijvoorbeeld vier binnenzichten van de woning van Louis Minard aan de Grote Huidevettershoek. Minard richtte zijn huis in als een historistisch *Gesamtkunstwerk*, met een neogotische inkomhal, een byzantijns salon, diverse kamers gedecoreerd in neorenaissance stijl voor zijn verzameling oudheden en historische gildeobjecten, en enkele moderne burgersalons waar zijn collectie eigentijdse schilderijen zich bevond.

In de Gentse Universiteitsbibliotheek deed ik recentelijk een interessante ontdekking in verband met Goetghebuer. In een archiefdoos met tot nu toe ongeregistreerd beeldmateriaal vond ik een verzameling losse bladen met prenten en handgeschreven notities van omstreeks 1850-1860 over de Gentse verzamelingen Schamp, Van Saceghem, Verhelst, Minard en andere. Bij nadere analyse van de documenten bleken de notities van de hand van Goetghebuer zelf te zijn. Bovendien vertonen de bladen en de manier waarop hier de informatie was verzameld (de prenten werden aan een kant op een papier van groter formaat geplakt, met telkens handgeschreven notities bovenaan het blad en achter de prent) opmerkelijke overeenkomsten met de stukken die zich in de Atlas Goetghebuer in Archief Gent bevinden. Het is dus waarschijnlijk dat de bladen oorspronkelijk deel uitmaakten van de Atlas, maar tot het deel van de collectie hoorde dat bij de verhuizing van de Atlas naar het Stadsarchief in 1935 was achtergebleven.

Goetghebuer verzamelde dus niet alleen documenten met betrekking tot de geschiedenis van Gent, maar documenteerde ook de rijke verzameltraditie

en de kunst- en oudheidkundige verzamelingen uit zijn eigen tijd. De vondst in de universiteitsbibliotheek maakt duidelijk welk groot aanzien de lokale verzamelaars ten tijde van Goetghebuer genoten. Maar Goetghebuer's 'verzameling van verzamelingen' maakt nog een andere ontwikkeling zichtbaar die zich rond het midden van de eeuw (niet alleen) in Gent afspeelde: een toenemend melancholische terugblik naar de rijke verzamelcultuur uit de eerste helft van de eeuw, die vanaf omstreeks 1850 langzaam maar zeker vervlakte ten voordele van de publieke museumcultuur en de steeds groeiende internationale kunst- en antiekhandel. Goetghebuer's verzameling toont dan ook veel overeenkomsten met de toenemende opmerkingen over de vele openbare verkopen van private verzamelingen in de pers, en zelfs met de romantisch-melancholische evocatie van de oude verzameltraditie in Philippe Kervyn de Volkaersbeken's novelle *Le songe d'un antiquaire* uit 1853.

Ulrike Müller

Vakgroep Kunstwetenschappen, Universiteit Gent
Centrum voor Stadsgeschiedenis, Universiteit
Antwerpen

Blad uit de verzameling van Pierre-Jacques Goetghebuer met prenten en nota's over de verzameling van Louis Minard (Universiteitsbibliotheek, Boekentoren, Onverwerkte prenten)

Van Goetghebuer tot de Keyser: Gentse Atlassen in de collectie van Archief Gent

De collectie prenten en tekeningen van Archief Gent wordt vaak vereenzelvigd met de Atlas Goetghebuer. Dat is niet verwonderlijk: met meer dan 9000 stukken vormt 'de' Atlas verreweg het grootste bestand binnen die collectie. Bovendien telt het ook de meest waardevolle stukken. Die rijke inhoud danken we in de eerste plaats aan architect, kunstenaar, verzamelaar en auteur Pierre-Jacques Goetghebuer (1788-1866). Deze veelzijdige Gentenaar legde een enorme verzameling van 4250 prenten, tekeningen en schilderijen aan, die hij ofwel zelf tekende, ofwel aankocht, ofwel bij andere kunstenaars, zoals de Mechelse kunstschilder Auguste Van den Eynde (1822-1861), bestelde. Vervolgens ordende hij alle stukken thematisch of topografisch en schreef er zelf bijschriften en historische nota's bij. Die geannoteerde historisch-topografisch-iconografische atlas werd precies 150 jaar geleden, in 1867-1868, door de Stad Gent aangekocht en vormt nu de kern van de Atlas Goetghebuer.

Hoewel de aankoop bestemd was voor het Stadsarchief kwam de collectie aanvankelijk in de Stads- en Universiteitsbibliotheek aan de Ottogracht terecht. Pas in 1935, na de verhuizing van het Stadsarchief van het Stadhuis naar de Berg van Barmhar-

tigheid in de Abrahamstraat, werd ook de Atlas (grotendeels) naar daar overgebracht. Zowel in de Bibliotheek als later in het Archief werd de collectie Goetghebuer aangevuld met tekeningen, prenten, kaarten en portretten van diverse herkomst.

ATLAS VAN LOKEREN

Al enkele jaren na de verwerving van de collectie Goetghebuer kreeg de Stads- en Universiteitsbibliotheek een belangrijke aanwinst in de schoot geworpen. De weduwe van de Gentse advocaat en politicus Auguste Van Lokeren (1799-1872) schonk de Bibliotheek in 1874 de topografische en historische atlas samengesteld door haar overleden echtgenoot, die een 600-tal tekeningen en prenten van monumenten en stadsgezichten, voornamelijk van Gent, omvatte. Naast zijn professionele loopbaan was Van Lokeren een gedreven monumentenliefhebber en tekenaar. Als schepen van onderwijs, kenner van de Gentse geschiedenis en amateurkunstenaar had hij zich ingezet voor de bewaring en de documentatie van de historische monumenten van zijn stad. Vooral de Sint-Baafsabdij lag hem na aan het hart.

De Atlas Van Lokeren bevat dan ook heel wat tekeningen van zijn eigen hand, naast die van tijdgenoten-kunstenaars zoals Pierre-François De Noter en anderen. De stukken uit zijn collectie werden later, vermoedelijk pas in de twintigste eeuw, geïntegreerd in die van Goetghebuer en werden hierbij topografisch herordend. Door die verspreiding van de Atlas Van Lokeren over de Atlas Goetghebuer is de eerste zijn fysieke integriteit verloren en is hij wat 'geanonimiseerd' ten voordele van de laatste. Dat is niet altijd zo geweest: bij de grote tentoonstelling van Gentse stadsgezichten in de Arsenaalzaal van het Stadhuis ter gelegenheid van de Blijde Intrede van prins Albert en prinses Elisabeth in Gent op 20 juli 1902 werd de collectie tekeningen, prenten, plannen en portretten afkomstig uit de Stads- en Universiteitsbibliotheek gepresenteerd als de 'Atlas Goetghebuer-van Lokeren'. In de catalogoog werden de stukken afkomstig uit het 'Fonds Goetghebuer' bovendien onderscheiden van die uit het 'Fonds Van Lokeren' of van losse schenkingen. Gelukkig is voor veel stukken afkomstig uit de Atlas Van Lokeren deze herkomst wel vermeld in de hui-

*De kapittelzaal ('crypte') van de Sint-Baafsabdij, potlood- en pentekening, Auguste Van Lokeren, 1834
(Archief Gent, SAG_IC_AG_L_14_5).
Herkomst: Atlas Van Lokeren (Atlas I, nr. 60).*

dige inventaris van de Atlas Goetghebuer. Bovendien beschikken we over een inventaris van de oorspronkelijke Atlas Van Lokeren, gepubliceerd in 1874. Op basis van die informatie kan de mogelijkheid worden onderzocht om de oorspronkelijke Atlas Van Lokeren fysiek of virtueel te reconstrueren.

EEN 'DYNAMISCHE' COLLECTIE

Bij de verhuizing van de Atlas Goetghebuer in 1935 naar het Stadsarchief bleef een deel van de collectie in de Stads- en Universiteitsbibliotheek achter. Over welke stukken het precies ging, moet nog worden onderzocht (zie het artikel van Ulrike Müller). Een ander deel van de collectie, met name de ingelijste stukken, ging naar het Oudheidkundig Museum in het Caermersklooster, de voorloper van het Bijlokemuseum en nu het STAM. Achter de collectiemobiliteit op dat moment zat de figuur van historicus Henri Nowé (1894-1986), die tegelijk stadsarchivaris en conservator van de stedelijke musea was. Maar ook later zijn er nog bewegingen tussen de stedelijke erfgoedinstellingen geweest. Die opeenvolgende verdelingen hebben ertoe geleid dat sommige deelcollecties van de Atlas, zoals de zestiende-eeuwse aquarellen van Lieven van der Schelden, verspreid raakten. Zo belandden zijn gezichten op Gentse monumenten in het Bijlokemuseum en zijn decorontwerpen voor de geplande (en later afgelaste) Intrede van Alexander Farnese in Gent in 1585 in het Stadsarchief.

In het Stadsarchief werd het overgebrachte deel van de Atlas Goetghebuer in 1935 samengevoegd met de bestaande reeksen 99, 532bis en 533bis van het Oud Archief, die onder meer ontwerpen van publieke bouwwerken en figuratieve kaarten van Gent en omgeving bevatten. Tijdens de volgende 60 jaar werd de Atlas verder aangevuld met nieuwe aanwinsten (prenten, tekeningen en kaarten, verworven door schenking, ruil of aankoop), maar ook met pronkstukken uit de eigen collectie, zoals bouwtekeningen van private eigendommen, afkomstig uit de reeks 535. Het Stadsarchief legde zo, volgens een negentiende-eeuwse traditie, een verzameling van stukken met dezelfde vorm of hetzelfde onderwerp aan. Naast aanvullingen waren er echter ook zuiveringen. Al in 1935 werden de foto's uit de Atlas Goetghebuer gehaald en afgestoten naar de Stedelijke Commissie voor Monumenten (later SCMS). 'Dubbels' van stukken werden aan verzamelaars, zoals Edouard de Keyser (zie hierna) aangeboden voor een ruil. Binnen de Atlas werden subcollecties aangelegd met werken van dezelfde kunstenaar, zoals Arend van Wijnendale (+1592) of

*Het Gravensteen tijdens de restauratie, gezien vanaf de Hoofdbrug, foto, 1893 (Archief Gent, SAG_IC_EDK_FO_0457).
Herkomst: Atlas de Keyser.*

Jean-Baptiste Joseph Wynantz (1795-na 1829). Pas in 1996 werd de dynamische fase in het leven van de Atlas Goetghebuer afgesloten met de creatie van het Prentenkabinet. Die nam de rol van de Atlas over als de collectie waarin de losse aanwinsten werden ondergebracht.

ATLAS DE KEYSER

Als de Atlas Goetghebuer een hongerig monster was, dat elke collectie of aanwinst die hem werd voorgeschoteld opslokte (en occasioneel een kleine collectie weer ophoestte), dan verslikte hij zich toch één keer in een brok die te groot was: de Atlas de Keyser. In 1977 kreeg het Stadsarchief het aanbod van Yvonne Van Damme (1912-2006), de weduwe van jonkheer Edouard de Keyser (1908-1977), om de rijke iconografische en documentaire collectie over Gent van haar kinderloos overleden echtgenoot aan te kopen. De Franstalige Edouard de Keyser behoorde tot de adellijke tak van een Gentse familie van advocaten en grootgrondbezitters, die in Destelbergen het kasteel Walbos liet bouwen. Zijn ouders Fernand de Keyser en Marie de Pélichy woonden met hun gezin in een groot huis in de Keizer Karelstraat en waren lid van de li-

teraire Club (des Nobles) in hotel Falligan aan de Kouter. Edouard zelf woonde voor zijn huwelijk (in 1947) in de Vlaanderenstraat. Als secretaris van de Gentsche Vereeniging van Verzamelaars en Bibliofielen organiseerde hij in juli 1945 een tentoonstelling van 'Oude Gentsche stadszichten' in het Museum voor Sierkunst (nu Designmuseum), waar hij negen werken uit zo'n fabuleuze rijke collectie exposeerde. Tot de inzenders van schilderijen, aquaverzamelaars zoals Raoul Van Trappen, Jules De Muynck en Pierre de Smet, naast het Stadsarchief en de SCMS. Later verhuisden Edouard de Keyser en zijn echtgenote naar Parijs, waar hij actief bleef als verzamelaar en als auteur van historische tijdschriftartikels.

De Gent-collectie die Edouard de Keyser bij zijn dood in 1977 naliet, omvatte duizenden prenten, tekeningen, kaarten en archiefstukken uit de zestiende tot de negentiende eeuw, naast honderden foto's uit de negentiende en twintigste eeuw en een zelfde aantal historische publicaties. Het uitzicht op de verwerving van zo'n collectie veroorzaakte grote opwinding in Gent. In een enthousiaste brief aan de schepen van cultuur motiveerde stadsarchivaris Johan Decavele de door hem voorgestelde aankoop als "de belangrijkste aanwinst voor het Archief in de laatste vijftig jaar." Antoon Wyffels, directeur van de Dienst Culturele Zaken, waaronder het Stadsarchief ressorteerde, sprak zelfs van "de meest fantastische aanwinst voor ons archief sinds de 19de eeuw". Een jaar later kocht de Stad Gent de collectie in twee bewegingen aan, via de Parijse antiquair Librairie Paul Jammes en bij mevrouw de Keyser zelf, voor een totaalbedrag van 503.000 Belgische frank of ongeveer 12.500 euro (exclusief btw, invoerrechten en transportkosten). Eind 1978 kocht het Stadsarchief bij mevrouw de Keyser ten

slotte nog een lot van 120 boeken over de geschiedenis van Gent voor 75.000 frank (1875 euro).

Over de precieze omvang van de collectie de Keyser hebben we tegenstrijdige informatie. Bij zijn bezoeken in Parijs schatte Decavele het totale aantal stukken op ongeveer 9000, naast 18 pakken en mappen waarvan hij de inhoud niet telde. De huidige collectie de Keyser bewaard in Archief Gent omvat echter 'maar' 1763 stukken, verdeeld over 24 genummerde laden. Daarnaast is er nog een lade met een honderdtal onverwerkte stukken, een aparte collectie van 560 foto's (naast de 370 foto's die zich in de genummerde laden bevinden) en ten slotte 260 boekjes en overdrukken, die in de bibliotheekcollectie van Archief Gent zijn opgenomen. Samengeteld komen we zo aan ruim 2500 stukken – een indrukwekkend aantal, zeker, maar toch heel wat minder dan de cijfers die we in het aankoopdossier aantreffen. Een verklaring voor dit grote verschil ligt niet meteen voor de hand: werd de omvang van de collectie toen overschat of worden delen van de aangekochte collectie nu elders bewaard? We stellen in elk geval vast dat sommige topstukken uit de oorspronkelijke collectie, die in de motivering voor de aankoop worden genoemd, zoals "talrijke originelen" van Jean-Baptiste De Noter en Jean-Baptiste Joseph Wynantz, niet aanwezig zijn in de huidige atlas de Keyser. Verder onderzoek zal hopelijk meer duidelijkheid hierover brengen.

HET ATLASSENPROJECT

Zowel met de Atlas de Keyser als met de Atlas Goetghebuer hebben we grote plannen voor dit en de komende jaren. Beide collecties gaan we volledig inventariseren, onderzoeken en digitaliseren – tot nu toe scanden we de stukken enkel op aanvraag – om de scans via de Beeldbank Gent toegankelijk te maken. De ruim 12.000 stukken worden tegelijk uit hun papieren passe-partouts en plasticen hoezen gehaald en herverpakt op formaat in transparante hoezen uit Melinex (een polyester folie, die in tegenstelling tot plastic geen weekmakers bevat) en zuurvrije prentendozen. Hiermee zetten we een belangrijke stap in de ontsluiting en conservatie van onze meest kostbare en geraadpleegde beeldcollecties. Voor dit grootschalige project zullen we een team van helpende handen kunnen gebruiken. Als u zin hebt om deze unieke collecties mee onder handen te nemen en u zich een dag of een paar uur in de week kan vrijmaken, neem dan gerust contact op.

Guy Dupont
Archief Gent

Een zeldzame bewaarde map uit de oorspronkelijke Atlas de Keyser, waarin plannen en andere documenten over het Gerardaard de Duivelsteen werden bewaard. Het opschrift op het etiket is van de hand van Edouard de Keyser. In de linkerbovenhoek zijn monogram (Archief Gent, SAG_IC_EDK).

‘Ik zou de Stad het liefste in een Doosje willen doen ...’. Het Collectieprofiel van Archief Gent herbekeken (2018-2024)

Wat wil Archief Gent in de komende jaren gaan bewaren, ontsluiten, beheren, onderzoeken en valoriseren? Deze vraag staat centraal in het collectieplan dat momenteel wordt opgemaakt door de Archiefdienst. Wat het Stadsarchief en OCMW-archief Gent wensen te bewaren werd tot op heden nooit echt geformaliseerd, al waren er de afgelopen jaren wel al denkoefeningen die richtinggevend kunnen zijn.

Aan stadskant dacht de Vriendenkring al bij meerdere gelegenheden mee na over het collectieprofiel van de stedelijke Archiefdienst. In 2002 stond het eerste erfgoedweekend (later werd dit de Erfgoeddag) in het teken van *Verzamelen, verzamelaars, verzamelingen*. De toenmalige voorzitter van de Vriendenkring van het Stadsarchief, Griet Maréchal, schreef bij die gelegenheid in @rchieflink: “De haren van elke rechtgeaarde archivaris rijzen te berge bij de bewering dat een stadsarchief verzamelt”. In de archivistiek staat immers de context van een stuk steeds voorop en men zal zeker geen verzamelingen aanleggen door stukken uit hun context te halen en in een thematische verzameling te plaatsen. Iets verder diende Griet Maréchal wel vast te stellen dat bij bijna alle archiefdiensten doorheen de eeuwen steeds sprake was geweest van verzamelen en dat die verzamelingen de ordeningsprincipes en interesses uit een bepaalde periode weerspiegelen.

Enkele jaren later, in 2010, publiceerde de Vriendenkring het bundel *Schatten van mensen!* naar aanleiding van tien jaar aanwinsten in het Stadsarchief. Bij die gelegenheid stonden archivariissen Annelies Nevejans en de huidige voorzitter van de vriendenkring, Joachim Derwael, stil bij het collectiebeleid van het Stadsarchief. Beiden erkenden dat particuliere archieven noodzakelijk complementaire informatie verschaffen ten opzichte van het administratieve overheidsarchief. Ze stelden vast dat het Stadsarchief zich vooral richtte op archieven van verenigingen en bedrijven. De reden hiervoor was dat dit belangrijke sociale en economische actoren in de stad zijn. De beoordeling gebeurde volgens de auteurs echter nogal ad hoc. Ze pleitten ervoor om zich meer te gaan richten op de lacunes in het archief en actieve prospectie naar archieven die een aanvulling kunnen vormen voor die lacunes. Zo’n proactief beleid vereist echter dat de archiefdienst

hiervoor de mensen en middelen kan vrijmaken en van een actief collectiebeleid een prioriteit maakt.

In 2008 al werd naar aanleiding van de bewaargang van het archief van Maarten van Severen in het Stadsarchief, in overleg met het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven, bepaald dat het Stadsarchief Gent een hub-functie zou gaan opnemen ten aanzien van architectuurarchieven van het grondgebied Oost-Vlaanderen. Deze focus leidde in de hierop volgende jaren inderdaad tot een substantiële instroom van architecten en vormgevers in De Zwarte Doos. Op andere maatschappelijke domeinen bleef het tot op heden op dit vlak vooral bij goede intenties.

Ook in het OCMW-archief werd over collectiebeleid nagedacht. Naar aanleiding van de aanvraag van een cultureel erfgoedlabel in 2011-2012 werd een visietekst over de collectie op papier gezet. Opmerkelijk is dat het OCMW-archief tot 2017 geen verzamelbeleid had ten aanzien van private archieven. Wel hechtte het archief, meer dan aan stadszijde, belang aan haar museale collecties: een verzameling objecten die voortvloeit uit de werking van de OCMW-organisatie en haar rechtsvoorgangers. In de collectie berusten zo collectebussen van de Armenkamer uit de zestiende eeuw naast asbakken van het Bijlokeziekenhuis uit 1982.

In de komende periode wil Archief Gent nog meer belang gaan hechten aan een zorgvuldig collectiebeleid. Er zal actief prospectie worden gevoerd naar archieven die lacunes kunnen aanvullen. Ook wordt hetgeen dat aan de Archiefdienst aangeboden wordt nauwkeuriger afgewogen aan de hand van vooraf beredeneerde criteria zoals:

- Heeft het archief een link met de geografische omschrijving Gent?
- Wordt het archief aanzien als ‘Gents’ of heeft het een duidelijke band met Gent? Het antwoord op deze vraag zal steeds subjectief gekleurd zijn
- Is het archief representatief op politiek, economisch, sociaal, maatschappelijk en cultureel gebied?
- Hoe authentiek zijn de aangeboden archieven?
- Is het archief volledig en samenhangend en verkeert het in een goede (materiële) toestand?
- Heeft het archief een toegevoegde waarde ten opzichte van het overheidsarchief? Een archief dat aanleunt bij het thema van een reeds aanwezig ar-

Bij de opening van het nieuwe ziekenhuis De Bijloke (nu AZ Jan Palfijn) in 1982 kregen personeelsleden en bezoekers een porseleinen... asbak als geschenk! Van dit merkwaardige tijdsdocument zijn enkele exemplaren opgenomen in de museale collectie van Archief Gent (M-0192).

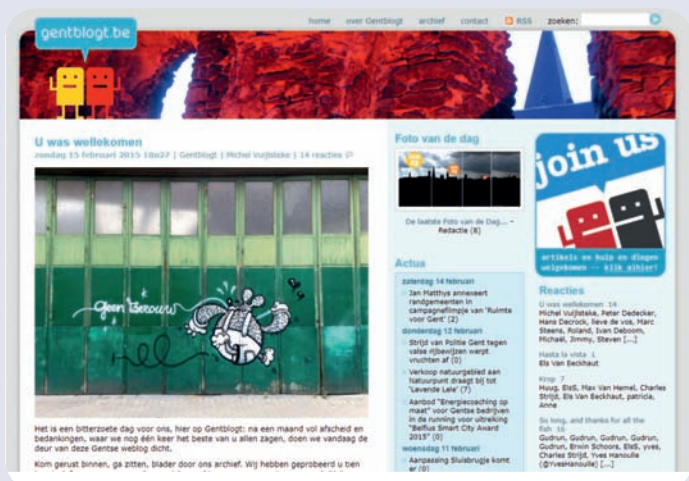
chief is hierbij niet noodzakelijk minder waardevol dan een archief dat fragmentair een nieuw thema behandelt!

- Kunnen we het archief raadpleegbaar houden of raadpleegbaar maken voor de geïnteresseerde gebruiker? Een mooi voorbeeld van de complexiteit van dit vraagstuk vormt het recent verworven archief van "Gent Blogt" dat voorlopig enkel als statische website opnieuw online kon worden geplaatst. Zie: <https://gentblogt-archief.stad.gent/>
- Stellen de dragers van de archiefstukken ons voor uitdagingen? Waar eindigt het archiefstuk en begint het museale object?
- Gaan we niet marktverstrend te werk? We kunnen dit vermijden door geen informatie/archiefbeheer op te nemen bij nog actieve bedrijven/organisaties die niet behoren tot de Groep Gent (met de werking van de stad nauw verwante instellingen zoals Brandweerzone Centrum, Politiezone Gent, EVA De Fietsambassade, ...) en door de voorkeur te geven aan het opnemen van statische en/of niet-commerciële archieven.
- Is de opname van het archief in overeenstemming met de collectieplannen van andere erfgoedinstellingen in Gent, Vlaanderen en België?

Geen van de bovenstaande criteria wordt echter op zichzelf doorslaggevend. Een multi-criteria-benadering zal worden toegepast.

Bij dit alles willen we ook oog hebben voor een participatieve benadering: het collectiebeleid wordt ten dele gestuurd door de vragen die gebruikers aan het archief stellen en vanuit de evolutie van de Gentse samenleving. Zo willen we bijvoorbeeld heel graag inzetten op de archieven van recente spontane burgerinitiatieven en de projecten die werden ingediend voor de Gentse burgerbudgetten. Ook de inbreng van de Vrienden van het Archief blijft hierbij meer dan welkom!

Pieter-Jan Lachaert
Archief Gent

Printscreen
van de
gearchiverde
website van
Gentblogt
(Archief Gent).

Inhoud

- 1 Goetghebuer en co: kunst- en antiekverzamelaars in Gent in de negentiende eeuw
- 4 Van Goetghebuer tot de Keyser: Gentse Atlassen in de collectie van Archief Gent
- 7 'Ik zou de Stad het liefste in een Doosje willen doen ...'. Het Collectieprofiel van Archief Gent herbekeken (2018-2024)

Colofon

@rchieflink is de driemaandelijks nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files (GOF), de vriendenkring van Archief Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage van de vzw: 20 euro individuele leden, 25 euro gezin, 35 euro steunende leden en 250 euro ereleden.

Een los nummer kost 5 euro.

Rekeningnummer:

IBAN: BE31 0003 2520 7755 BIC: BPOTBEB1

Contactgegevens GOF

Archief Gent,

De Zwarte Doos, Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. (09) 266 57 60

E-mail: stadsarchief@stad.gent

E-mail: gentonfiles@gmail.com

Web: www.gentonfiles.be

Coördinatie en eindredactie

Joachim Derwael, Guy Dupont, Tom Haec, Pieter-Jan Lachaert, Nele Lefever

Foto's en illustraties

Storm Calle en Charles Strijd (Archief Gent), Ulrike Müller, Universiteitsbibliotheek Gent, Familie Goetghebuer, Gentblogt

Ontwerp logo

Erika Vanderstockt

Verantwoordelijke uitgever

Joachim Derwael, Peerstraat 27, 9000 Gent

Vormgeving

Candace Verbeke

Druk

NV Drukkerij Verbeke, Gent

ISSN - nummer: 1376-2966